

**ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ
УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ Г.С. СКОВОРОДИ
Юридичний факультет
Кафедра цивільно-правових дисциплін і трудового права
імені професора О.І. Процевського**

«Актуальні проблеми приватного та публічного права»

**Матеріали III Міжнародної науково-практичної конференції
присвяченої 92-річчю з дня народження член-кореспондента НАПрН
України, академіка Міжнародної кадрової академії, Заслуженого діяча
науки України, доктора юридичних наук, професора Процевського О.І.**

**2 квітня 2021 року
м. Харків**

УДК 349.2:342.727
ББК 67.305
А 43

Актуальні проблеми приватного та публічного права : матеріали III Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції присвяченої 92-річчю з дня народження член-кореспондента НАПрН України, академіка Міжнародної кадрової академії, Заслуженого діяча науки України, доктора юридичних наук, професора Процевського О.І. (2 квітня 2021 року). – Харків, 2021. – 333 с.

У матеріалах збірника представлені результати наукових досліджень вчених, присвячених актуальним проблемам приватного та публічного права.

Видання адресоване вченим, аспірантам, докторантам, викладачам закладів юридичної освіти, працівникам суду, адвокатури, органам юстиції, співробітникам Державної служби зайнятості України, практикуючим юристам, громадським діячам, профспілковим активістам, іншим особам, що цікавляться проблемами приватного та публічного права.

Матеріали конференції оприлюднені у електронному вигляді на сервері відкритого електронного архіву (репозитарію) Харківського національного педагогічного університету імені Г.С. Сковороди EKhNPUiR (електронний архів): <http://dspace.hnpu.edu.ua/> та на сайті юридичного факультету: <http://www.hnpu-laws.in.ua/> у розділі «Наука».

Оргкомітет інтернет-конференції не завжди поділяє думку учасників. У збірнику максимально точно збережена орфографія і пунктуація, які були запропоновані учасниками. Повну відповідальність за достовірну інформацію несуть учасники та їх наукові керівники.

Всі права захищені. При будь-якому використанні матеріалів конференції посилання на джерела є обов'язковим.

Секція «Трудове право, право соціального забезпечення»

УДК 349.2

Orcid 0000-0002-7061-1996

Orcid 0000-0003-2727-5357

Процевський Віктор Олександрович,
декан юридичного факультету,
професор кафедри цивільно-правових дисциплін
і трудового права імені професора О.І. Процевського
Харківського національного педагогічного
університету імені Г.С. Сковороди,
доктор юридичних наук, професор
Новіков Денис Олександрович,
доцент кафедри цивільно-правових дисциплін
і трудового права імені професора О.І. Процевського
Харківського національного педагогічного
університету імені Г.С. Сковороди,
кандидат юридичних наук

ВЧЕННЯ О.І. ПРОЦЕВСЬКОГО ПРО ЕФЕКТИВНІСТЬ ДІЙ НОРМ ТРУДОВОГО ПРАВА

Одним із провідних дослідницьких напрямків, які розробляв Олександр Іванович Процевський, була проблема ефективності дії норм трудового права. Серед наукових праць, в яких Олександр Іванович висвітлив проблему ефективності дії норм трудового права, треба відзначити наукову статтю «XXV з'їзд КПРС та підвищення ефективності дії норм трудового права» (1976 р.) [1] та дві монографії «Заробітна плата та ефективність суспільного виробництва» (1975 р.) [2] і «Методологічні засади трудового права» (2014 р.) [3]. У цих вже класичних рукописах Олександр Іванович звернув увагу на те, що важливо аналізувати не тільки реальні форми і тенденції суспільного розвитку, але й передбачати наслідки тих чи інших форм правового регулювання. Адже регулюючи трудові відносини, норми трудового права в силу свого соціального значення, безсумнівно, сприяють підвищенню ефективності суспільного виробництва, зростанню продуктивності праці та підйому матеріального і культурного рівня життя працівників. У зв'язку з цим Олександр Іванович вказував, що необхідно зробити ефективною дію норм права, що стимулюють творчу діяльність працівників, адже в самій нормі, якщо вона правильно відображає об'єктивну необхідність розвитку суспільства, закладена правова можливість вибору найбільш ефективних способів та засобів досягнення поставленої мети. Джерелом ефективності дії

правової норми є ті чинники та обставини, які спонукають та стимулюють певну діяльність людей і обумовлюють успішність цієї діяльності.

О. І. Процевський визначив ефективність дії норм трудового права в якості вираження збігу намічених (обраних) та застосованих засобів і способів досягнення поставленої мети у період дії норми й фактично досягнутих результатів. Відповідно, одним з перших етапів у визначенні ефективності правової норми має бути встановлення мети, на досягнення якої норма спрямована. Вибір засобів і умов досягнення поставленої мети багато в чому визначається співвідношенням прав і обов'язків учасників трудових правовідносин. У будь-якому випадку ефективність дії норм трудового права з більшою силою проявляється тоді, коли співвідношення прав і обов'язків учасників правовідносин відповідає умовам і ситуації, що склалася.

Надалі у період дії норми права, який передуює фактичній поведінці, повинні враховуватись чинники, що визначають найбільш ефективні способи впливу на поведінку працівників. В даному аспекті має значення все те, що впливає на мотив поведінки та визначає так звану мотивацію поведінки. Мотивація поведінки є не чим іншим, як рівнем зацікавленості працівника в дотриманні норми права, в досягненні відповідності фактичної поведінки соціальній меті. Мотивація поведінки в період дії норми залежить від двох чинників: стимулювання належної поведінки і загрози застосування санкції. Ефективність дії норм трудового права залежить від правильного вибору засобів для індивідуального і колективного матеріального стимулювання розвитку виробництва, а також від умов, які відповідають особливостям організації праці. Крім того, Олександр Іванович відзначав, що ефективність дії норм трудового права залежить від різного роду об'єктивних факторів, в тому числі організаційно-технічних. Саме останні істотно впливають на стан дисципліни праці, а тому зневажливе до них ставлення нерідко зводить ефективність дії норм права до мінімуму.

О. І. Процевський чітко окреслив, що ефективність правового регулювання трудових і тісно з ними пов'язаних відносин залежить не від кількості нормативно-правових актів, а від їх змісту, якості і спрямованості, тобто відображення в них конституційної формули. Значення має також механізм реалізації і захисту прав і свобод працівника, контролю з боку держави за дотриманням того первинного, що передбачила Конституція. Від цього залежить вплив законодавства на трудові відносини, а значить – ефективність методу їх правового регулювання. Тому надання сторонам трудових правовідносин можливості вибору варіанту рішення в певних межах є ефективним засобом дії правової норми. Тут відкривається широке поле для локального регулювання. Наприклад, ефективність праці за наймом і відповідна їй оплата потребують нормативно-правового регулювання, яке має досягатися за рахунок зрозумілого співвідношення публічних елементів (соціальних стандартів) правового регулювання і приватних (договірних) елементів, які залежать від результатів праці.

Олександр Іванович вважав, що у сучасних умовах ринкової економіки поєднання елементів приватноправового та публічно-правового регулювання соціально-трудових відносин має відбуватися не на засадах втручання держави у виробничу діяльність підприємств, а у сприянні виконанню роботодавцем своїх обов'язків щодо працівника. Це стосується насамперед державних соціальних стандартів, які визначені законодавством про працю. Маємо зазначити, що «сучасний метод трудового права полягає у комплексному поєднанні централізованого і децентралізованого регулювання трудових та тісно пов'язаних з ними відносин на основі координації дій суб'єктів правовідносин, наявності у них права встановлення та застосування санкцій для забезпечення належного здійснення учасниками цих правовідносин своїх прав та обов'язків» [4, с. 306]. Відповідно, у монографії «Методологічні засади трудового права» О. І. Процевський особливу увагу звертає на питання розбудови ефективного партнерства суб'єктів трудового права України заради досягнення соціальної справедливості розподілу результатів трудової діяльності. Необхідно вказати, що «ідея соціального партнерства, незважаючи на серйозні труднощі щодо її втілення в епоху глобалізації, має залишатися визначальним фактором забезпечення стабільності в суспільстві, не піддаючись факторам “гнучкого” регулювання» [5, с. 237].

Таким чином, в основі вчення Олександра Івановича Процевського про ефективність дії норм трудового права знаходиться гіпотеза про те, що реальна поведінка нерідко відрізняється від моделі, що міститься в нормі. Ця відмінність пояснюється не тільки суб'єктивними особливостями учасників відносин, але й економічною та виробничою ситуацією, що склалась на момент реалізації норми. Відповідно, ефективність дії норм трудового права полягає у поєднанні обраних і застосованих засобів й способів досягнення поставленої мети під час дії норми права та фактично досягнутих результатів правового регулювання. У сучасному вимірі О. І. Процевський пов'язував ефективність дії норм трудового права із розвитком правової та соціальної держави і соціального партнерства.

Список використаних джерел:

1. Процевский А. И. XXV съезд КПСС и повышение эффективности действия норм трудового права. Проблемы социалистической законности. 1976. Вып. 1. С. 13-25.
2. Процевский А. И. Заработная плата и эффективность общественного производства. Харьков: Вища шк. Изд-во при Харьк. ун-те, 1975. 168 с.
3. Процевський О. І. Методологічні засади трудового права: монографія. Харків: ХНАДУ, 2014. 259 с.
4. Поцевський В. О. Приватноправове та публічно-правове регулювання соціально-трудових відносин: монографія. Харків, 2012. 332 с.
5. Новіков Д. О. Проблема ефективності національного трудового права в умовах глобалізації. Вісник ЛДУВС ім. Е.О. Дідоренка. 2017. № 2 (78). С. 230-238.